

Szemes Péter

Megfejtés

Sajátos értéket képvisel a muravidéki magyar irodalomban Hagymás István Magsejtés című esszégyűjteménye. A 12 hosszabb-rövidebb szöveget tartalmazó kötet szimbolikus-mivolta már a borítón megmutatkozik – a szín-hármas (fekete-fehér-vörös) lehetséges konnotációi, a középen található fotogram derengő képsége, a tizenkettes szám jelképsége és maga a cím is ezt igazolja. A Magsejtés voltaképpen megsejtés, illetve megsejtetés, módszer és alkalmazása egyaránt. A szerző ugyanis unikális hermeneutikai metódust alkalmaz a primer (autómárkák) és szekunder valóság jelenségeinek (műalkotások) megértésére, interpretációjára. Sajátosan ötvözi a szemiotikát és a szemiológiát. Alkalmazza az asztrálmítológia értelmezési keretét – elsősorban Pap Gábor és Jankovics Marcell nyomán –, amely feltételezi, hogy pl. a mesék, mítoszok alakjai megfeleltethetők különböző égitesteknek, illetve általánosabban, hogy földi jelenségek alapvetően leképeznek bizonyos égi konstellációkat. De éppúgy használja a mélypszichológiai megközelítést (a freudi kategóriákat, vagy Jung archetípusait) is. E kettőt egészíti ki harmadikként talán a legfontosabb: az etimológia. A kötet néhány szómágiára épülő esszéje (ezek közül a Magkor a legjelentősebb) ebből a szempontból poétikai alkotásként is értelmezhető.

A korpusz – a vizsgált jelenségek köre – meglehetősen heterogén. A nyitó szöveg Fellini Casanovájának asztrálmítoszi vonatkozásait tekinti át, ezáltal bizonyos mértékben átjárást teremt az Utazások Fellinivel című filmelemzés-kötethez. Az írás mindenek előtt a szerzői alapkonceptiót és az alkotások vizsgálatára alkalmazott módszert mutatja be, mely aztán mélyebben a további esszékben bontakozik ki.

Az alkalmazást demonstráló textusok jelentősebb része a „néma költészet”, a festészet alkotásaihoz kapcsolódik. Ezek közül nagyobb egységet képeznek az Aquila János templomi falfestményeit vizsgáló esszék. A kapcsolódó dolgozatok sorában az első a kiváló XIV. századi mester életművének értelmezését világítja meg sajátos szempontból. Hagymás István rámutat, hogy a középkori festő műhelyéből származó freskókat őrző templomok a Mura és Dráva folyókhoz viszonyított földrajzi elhelyezkedése egyezést mutat a Sas (Aquila) csillagképet alkotó csillagok pozíciójával a Tejút azon részén, ahol az – a két folyó analógiájára – kettéválik. Az ismert aquilai alkotások meghatározott helyeinek (Fürstenfeld, Mártonhely, Velemér, Bántornya) körébe ennek megfelelően – Kovács Józsefre, a veleméri templom tudós plébánosára hivatkozva – beemeli a szerző a nagytótlaki és az ún. muraszombati falfestményeket, valamint a

szlovén-osztrák határváros Radkersburg (Regede, Gornja Radgona) templomát ékesítő képeket. A keresztény sas szimbólumot – mely megfelel a pogány magyarok turuljának – értelmezve arra a megállapításra jut, hogy a madár nevét felvevő festő tudatosan átvette annak attribútumait is, amennyiben alkotásait a korabeli ország határainak gyepűjén, mintegy a haza védelmét ellátó szakrális jelekként konstruálta meg. Az Aquila-triptichon középső darabja a középkori mester bántornyai, Szent László mítosztát feldolgozó freskójának interpretációja. A lányrabló kun megöléséről szóló történet motívumait, alakjait értelmezve a szerző kiemeli, hogy azok a különösen túlmenően általános, szimbolikus jelentés(ek)e)t is hordoznak. Ezeket különböző értelmezési keretek alkalmazásával kísérli meg kibontani, melyek metszetében sajátos megfeleléseket lát – Szent László így a világosság, a győzedelmes fény, a kereszténység; a kun vitéz a sötétség, pogányság; a leány pedig a tisztaság, szüzesség, Szűz Mária, sőt az ellenségtől megszabadított Magyarország analogonja. Az alakok közti hármas viszonyrendszer (alapvetően szerelmi viszonyról van szó, hiszen a falfestményen előbb a kun vitéz, majd annak megölése után Szent László hajtja a leány ölébe fejét) felkinálja a freudi, potenciális ödipális kapcsolatra épülő olvasatot is, melyben mindkét maskulin alak betöltheti az apa, illetve a fiú szerepét. A kétfajta interpretáció nem zárja ki egymást, sőt a szimbólumok képi szöttezésének felfejtésébe bevonja a szerző a historista és az asztrál-mitológiai nézőpontot is – így válik athleta Christivé, sőt egyfajta reinkarnálódott Krisztus-alakká szent királyunk, aki azon munkálkodik, hogy megmentse népének a Szűz Máriában megtestesült Magyarországot. A harmadik Aquila Jánoshoz kapcsolódó textus a festő mártonhelyi Szent Kristóf faliképét vizsgálja. A valóságban 5-6 méteres óriásfestmény fő alakja – a művész ugyanis önmagát is belekomponálta a hatalmas alkotásba –, a keresztény mitológia hőse itt keleti vonásokat, honfoglaló eleinkével megegyező öltözéket visel. A révész-szent botja (a freskón ma már nem látható) és a ruháját összefogó öv csatja – amint Hagymás István rámutat – fallikus szimbólumként, a maskulin principium domináns attribútumaként értelmezhetők. Az alapvetően reprodukciós, átmentő, átörökítő funkciót betöltő szakrális alakok – melyek archetípusa talán a freudi Urvater – analógiás sorába illeszti be a szerző Noé és Nimród mellett Szent Kristófot is, ezek égi megfelelőjeként pedig az Orient határozza meg, bizonyosságul hozva a csillag népnyelvi megnevezéseit. A közös-lényegűség megragadása mellett (rendkívül élvezetes Bosch képének komparatív

elemzése) Hagymás István kiváló érzéssel vázolja a révész-mivoltra épülő szinkronicitások sorát (például a „kristófság” manifesztációit Kolumbusznál, a „révészvárosokat”, etc.), így teljesítve ki az aquliai kolosszus jelentőségét. Az értékek partok közötti átvitele, közvetítése, a révésziség egy másik, immár poétikai megalapozottságú, szó- (és név)mágiából épülő aspektusa mutatkozik meg a szerző által képzőművész barátjának, Révész Róbertnek elsődlegesen tárlatnyitóként írt esszéjében. A szöveg a nyelv, a színek, a zene, a különböző érzetek összekapcsolásával primer funkcióján túlmenően önálló, impresszionisztikus műalkotásnak is tekinthető. Az utolsó, festészet tárgyköréhez tartozó dolgozat a kötetben a Napútfestő, Csontváry Koszka Tivadar korai, Pillangók című képét vizsgálja. Nemcsak pontosan meghatározza a festményen szereplő 23+1 lepkét (a huszonnegyedik pillangót a többi elhelyezése formálja) és megfelelteti az állatöv jegyeinek, de rámutat, hogy a kép valójában mindenségmodell, két „magháromszöget” rejt. Ennek Csontváry életművében betöltött jelentőségére ugyancsak kitér a szerző, s behatóan foglalkozik a magfestészet fogalmával is.

A képzőművészet mellett a szerző zenei alkotásokra is alkalmazza interpretációs módszerét. A Vízhangok című esszé Presser Gábor Kis történeteinek csillagmitoszi jegybe bújtatott jelentéseit vizsgálja. A dalok sorában – amint Hagymás István rámutat – voltaképpen az új korra (new age), a Vízöntő-érára, az ezzel bekövetkező változásokra reflektál a szövegíró és a zeneszerző. A dolgozat írója – egyébként rendkívül szimpatikus módon – valahogy mégis éppen vizsgálati módszerének a dalszövegekre, zenére való alkalmazhatóságával szemben bizonyul szkeptikusnak (mintegy freudi módon), a műalkotás textusának megfelelő helyei azonban nyilvánvalóvá teszik a választott út helyességét. Mint írja: „Sokszor magam is elbizonytalanodom, hogy kell-e, szabad-e ilyen szétzedni, feldarabolni ezeket a szép zenei vagy szóképeket, hogy nem erőltetett okoskodás-e, fikció-e mindaz a szerzőággazó összefüggésrendszer, amelybe beleágyazom ezeket a kerek egész alkotásokat? S talán, éppen a legtalányosabb dal egy konkrét jelzése: „s útjaim feketén várják a vízöntő havát”...zökkent vissza elemzőkedvű kényszerpályámra, hogy szétszedve és immáron újra összerakva érezve értsem a könnyűzenét...”. Más stílusú zenei alkotást vizsgál a Túl a vízen van egy malom című írás, mely a Dresch Dudás Mihály Quartett népdal-feldolgozását választotta tárgyául. Az értelmezés Ariadné-fonala a bánat (a dalban az egyén bánata bomlik ki, tágul kozmikumá, a nemzet, az emberiség bújává), mely az ének textusában őseink malmait is megidézi. A szerző megvilágítja, hogy a szövegben szereplő mogyoró voltaképpen a magyar nép nemzetfája (a szótövek rokonsága nyilvánvaló), de egyszersmind halálfa is, mely az év körének fontos tengelyét (a Halak-Szűz tengelyt) jelöli ki.

Az égi megfeleltetések kapcsán az elemzésben a szöveg egésze még inkább koherenssé, a nyelvilleg egymáshoz rendelt szerkezetek összefüggővé válnak, bővebb értelmet nyernek. Emellett a szerző felhívja a figyelmet rá, a malmok sajátos értékét képviselnek, nemcsak a mindennapi kenyérünkhöz nélkülözhetetlen gabonát, de az emberek bűját, bánatát is megőrlik. Őriznünk és védenünk kell ezeket a múlt nyomait magukon viselő szakrális építményeket, mint felbecsülhetetlen kincseinket.

Az irodalmi vonatkozású szövegek két csoportba oszthatók. A Csimpilimpi, hová mész? konkrét műalkotás, Weöres Sándor Cigány című verse kapcsán beszél gondolattársításokat. Hagymás István dolgozata kezdető részében találoan állapítja meg, hogy a kiszámoló-versek voltaképpen a maguk szimbolikus nyelvén a különös jelentésen kívül általánosabb üzenetet hordoznak. Ennek megfelelően elemzi a költeményben szereplő alakokat, dolgokat és határozza meg azok lehetséges asztrálmítoszi, csillagászati és mélylélektani karakterét. Rendkívül érdekes módon vezeti végig – utóbbi módszert segítségül véve a szimbólumfejtésben – a textus alapvető szexuális vonatkozású tartalmain ujját, mutatva és megvilágítva a megfelelő szöveghelyeket. Csimpilimpi (nyilvánvalóan beszélő név, az alak legfontosabb attribútumára utal), a cigány pocokja eszerint nemi szerve, melyet beavatási – férfivé válási – rítusában használ a kiválasztott nővel (a feltűrve álló, azaz befogadásra kész, Bábos Dorkával) való szexuális aktus során. A fogócska-, bújócskajátékokban is ez a párkereső, párválasztó tendencia érvényesül, a terminológiai egyezések pedig nyilvánvalóak (a cica a női, az egér a férfi nemi szerv megfelelője). Másként kötődnek az irodalomhoz a kötet sajátosan, szinte poétikai igénytel megformált esszéi. A Lendva, Hegy című írás a választott otthon, a tájhaza apoteózisa – a muravidéki szellemi élet mintegy szakrális kulcsponyját jelöli ki benne, járja körül a szerző. Amint írja: „Lendva-hegy, ez az ökörszívre emlékeztető geológiai képződmény itt a centrum, a világ közepe, ég és föld találkozási pontja, a kezdet és a vég, az alany és a tárgy, az ok és az okozat...”. Ebbe a sorba kapcsolódik végül a self is – a keresés tárgyára vonatkozó kérdésre válaszként keresztet formáló, a MagaM szó anagrammájára épülő textuális képződmény a szerzői vágyat tükrözi, hogy megtalálja az Amfortas várához vezető rejtett ösvényt. A megismerés igénye szervezi a Magkor (Ezredkező töprengések magunkról) című esszéit is, mely voltaképpen szómágia, poétikai játék a „csodaszavakkal”, a magyar nép történetének szötteésébe takarva.

Hagymás István a szekunder valóság (a művészet) jelenségei mellett a mindennapok elsődleges jelrendszereire is alkalmazza hermeneutikai módszerét. Ennek jogosultságát pregnánsan példázza az Autómítológia, mely a kocsifajták ösképeinek – név és címer – csillagmitoszi vizsgálatát adja. A módszer két kulcsszámának megfelelően

(tizenkettő, hét) előbb az állatöv jegyei, majd az archaikus világ bolygói (Nap, Hold, Merkúr, Vénusz, Mars, Jupiter, Szaturnusz) szerint állapítja meg a szerző a különböző gépjárművek „alapkarakterét”, kiegészítve aztán a Földdel, a Neptunusszal és a Tejútal kapcsolatba hozható típusok áttekintésével.

A Magsejtés című kötet nem tudományos igényű íródott – témaválasztása, alkalmazott metódusa, termi-

nológiája elhatárolják ettől a diskurzustól, mégis igazolja egy kiérett, archaikus, népi hagyományokra épülő gondolkodásmód létjogosultságát. Emellett friss erőt kölcsönöz, fellendülést hoz a Muravidék szellemi életének. Ebben a tekintetben is hiánypótló munka, folytatásra érdemes...

Kis Tóth Ferenc: Terror tere I. 2005 - Szentendrei Vajda Lajos Stúdió - Gönczi Galéria